

אֵהָל־הַחֵל

מטו"מ

r0548474308@gmail.com

לע"נ מרת רחל לוי בת תמרה ז"ל

ויבואו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה (לב ב)

ויש להבין עומקם של דברים מה רצו בני גד ובני ראובן ועל מה היתה התגובה החריפה של משה רבינו.

בספר **בן גרני** (דייטש) מביא לתרץ כי כל ענין המקנה שהזכירו היה רק להעלים תכליתם העיקרי, שכוונת שבט ראובן היתה היות שניטל מאביהם הבכורה וניתנה ליוסף, ומדרך בן רע מעללים כאשר יענוש אותו אביו ויקח ממנו איזה דבר אשר ראוי להבן הזה, אמור יאמר שאין הדבר נחשב אצלו כלל ואין זה בכלל עונש אצלו, ואם הוא מכבד את אביו יאמר כי לבו כואב על אשר הענישו אביו ואם יהיה לאל ידו לקבל איזה דבר אשר יהיה כעין זה או מענין זה אשר נלקח מאיתו יתאמץ להשיגו.

ומעתה חשב שבט ראובן שאם יקבלו חלק בארץ אשר כבש ה' לפני בני יעקב בראשונה יהיה זה מענין הבכורה, ומה גם כי משה כבש זה לפניו. ובני גד רצו לכבד את בן הבכור של גבירת אמם זלפה רצו להשאיר אצלו לזאת אמרו לפני כל העדה "ולעבדך מקנה", אבל למשה אמרו "אל תעבירונו את הירדן" וכוונתם שישאר להם זה הארץ אשר נכבש מתחילה.

ובענין זה מיושב למה בחר חצי שבט מנשה בחלק של עבר הירדן מזרחה, והיינו ג"כ מטעמו של ראובן כי גם ממנו ניטלה הבכורה וניתנה לאפרים, אבל היות שיש לומר גם בהיפך כי זה הבן רוע מעללים מחרון אפו על אביו אינו רוצה כלל מנכסי אביו ומתרחק ממנו וגוף א"י היא היתה נחלת יעקב, לזה לחלק יצא שבט מנשה, ולקח חצי שבט מנשה חלקו עם שבט ראובן כסברתו, והחצי השני לקח נחלתו בעבר הירדן בארץ ז' עממין.

בספר **אמרי ח"ן** (בן סניור) מביא, בספר תפארת יהונתן שואל מדוע לבני גד ולבני ראובן היה מקנה רב ועצום בעוד שלשאר השבטים לא היו בעלי חיים כה מרובים וכה איכותיים.

מסביר הרב, שבני גד חבבו את המן שהיה נבלע באברים והם לא שחטו בעלי חיים משום שלא התאוו לבשר לכן זכו שיהא להם מקנה רב ועצום כי בהעדר אכילה לא יכלו לחטוא בע"ז של פעור. שבט ראובן זכה לקחת ירושה כפולה בצאן של יעקב. במדרש (שוחר טוב ח ז) נאמר שצאנו של יעקב היה מתרבה שלא בדרך הטבע וכולם רצו לקנות בהמות אלו בדמים יקרים מכאן שגם לראובן היו בהמות רבות ויקרות. בני ראובן וגד ידעו שמשה לא יכנס לארץ ואף יקבר במקום שעמד שם אליל פעור כפי שנאמר: "ויקבור אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור" (דברים לד ו), לכן רצו נחלה בקרבת קברו של משה רבינו.

והטעם שרצו בני גד וראובן להקבר בסמוך לקבורת משה יותר משאר השבטים. משום שדתן ואבירם שהיו משבט ראובן חלקו על משה במחלוקת קורח ורצו לחזור בתשובה שלמה והרי התשובה האמיתית היא באותו מקום שהאדם חטא, ומאחר וחלקו על משה רצו להתנחל בסמוך לקברו. בני גד חבבו את המן והרי לא ידעו את מהותו של המן. מצד אחד לחם המשביע את רעבון האדם, ומאידך הוא לחם שמים והיה נבלע באברים, גם קבר משה לא ידעו היכן הוא, לפיכך גם הם רצו להתנחל ליד קבורת משה.

בני גד ובני ראובן ידעו כי א"י נתנה לעם ישראל ולא לאנשי ערב רב. משה המליץ על אנשי ערב רב ביציאת מצרים והקב"ה לא הסכים לקבלם, ורק בגלל בקשת משה נענה לבקשתו. חשבו בני ראובן וגד שמשה כבש ארצות סיחון

ועוג שקדושתן פחותה מזו של א"י, כדי להנחיל שם אנשי ערב רב לכן בקשו להתנחל שם. אך משה חשש שמא יסרבו לשתף פעולה עם יהושע ואף ימרדו בו לכן צרף אליהם את חצי שבט מנשה שגם היה מבני יוסף וקרובים של אפרים כדי להבטיח שלא ימרדו ביהושע (שהיה משבט אפרים).

ראינו שבני גד וראובן התכוונו לטובה שרצו נחלה בעבר הירדן אולם דווקא משום שהם צדיקים גמורים חשפה התורה את הנקודות העמוקות ביותר בתת הכרתם ששם נראו פגמים דקים ביותר של אהבת הממון. דבר שנתן את אותותיו בשנים הבאות. הם גלו ראשונים משום שקבלו נחלה ראשונים בעבר הירדן. היו שם הרבה רוצחים בשגגה לכן גם שם הקצו שלוש ערי מקלט למרות שגרו שם שליש מעם ישראל.

בספר **באר שרים** (שלזינגר) על סמיכות המקנה הרב למלחמת מדין עומד המדרש רבה כאן (כב ח) וז"ל: זה שאמר הכתוב (תהלים עה ז) "כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים, כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים", מהו כי לא ממוצא וממערב לא ממה שאדם יוצא ועמל בסחורה והולך ממזרח למערב נעשה עשיר, אפי' פורש בספינות והולך ממזרח למערב וחוזר על המדברות ועל ההרים אינו נעשה עשיר, מהו ולא ממדבר הרים אמר ר' רבא מרומניא כל הרים שבמקרא הרים הם חוץ מזה שהם רוממות, שאין אדם מתרומם מן הדברים האלו, מה הקב"ה עושה, נוטל נכסים מזה ונותן לזה, שנאמר כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים, לכך נקרא שמים נכסים מזה ונגלין לזה, ולמה נקרא שמים זוזין שזזים מזה ונותנין לזה, ממון מה אתה מונה אינו כלום, מעות מה לעת וכו', שאלה מטרונה אחת את ר' שמעון בן חלפתא מאותה שעה (של בריאת העולם) ועד עכשיו מה עושה (הקב"ה), אמר לה יושב ועושה סולמות, מעלה לזה ומוריד לזה, לכך נאמר כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים, תדע לך כשביקש שיעשירו בני ראובן ובני גד הפיל את המדינים לפני ישראל כדי שיעשירו בני גד ובני ראובן, מה כתיב למעלה וישבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם, ואח"כ ומקנה רב, הא שהשפיל הקב"ה את המדינים ורומם את ישראל לקיים מה שנאמר כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים. ע"כ דברי המדרש.

התבוננות מעמיקה בפרשת בני גד ובני ראובן מעלה תמיהה עמוקה אודות דרגתם של בני גד ובני ראובן.

מחד נראה כי הם היו בני מעלה ביותר, במדרש הנ"ל מבואר שהקב"ה חפץ להעשיר דווקא את בני גד ובני ראובן והרבה את מקניהם ורכושם יותר מאשר זכו לכך שאר השבטים. על גדולתם וצדקותם תעיד העובדה שהם היו גיבורים יותר משאר השבטים, על שבט גד נאמר (דברים לג כ) וטרף זרוע אף קדקוד, שני השבטים לא נצרכו במלחמתם לרומח למגן ולשאר כלי זין (רד"ק שופטים ה ח) ומסרו את נפשם להיות החלוצים עבור כלל ישראל, ואכן זכו שדווקא משני שבטים אלו לא נפקד איש וחזרו כולם חיים מהמלחמה (רמב"ן דברים לג ו). במשך חכמה מבואר שלא היה בהם אחד של יכל לכבוש את יצרו וכולם צדיקים גמורים היו, כי אם לא כן היאך אפשר שיותר להם לילך לצבא בזמן מלחמה מקום שליטת היצה"ר, בעוד נשותיהם נמצאות הרחק מהם למשך ארבע עשרה שנה. גם במשא ומתן עם משה רבינו רואים את מעלתם, הם לא נחפזים להצדיק את עצמם שומעים לתוכחת משה רבינו ואומרים לו עבדיך יעשו ככל אשר אדוני מצווה, ויהושע מעיד עליהם בסופו של דבר כי אתם שמרתם את כל אשר צוה אתכם משה וכו', ותשמעו בקולי לכל אשר ציויתי אתכם וכו', ושמרתם את משמרת מצות ה' אלוקיכם (יהושע כב ב-ג) לשון הכתובים מורה שהם שמרו את כל דברי משה על כל דקדוקיהם ופרטיהם ואף גדרים וסייגים שהם מדרבנן (ראה מלבי"ם שם).

מאיידך, חז"ל לא חושכים את שבט ביקורתם מהם, מתחילה כבר מוכיח אותם משה רבינו שיש בהם שמץ מחטא המרגלים "והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים", גם כאשר מסבירים לו בני גד ובני ראובן את כוונתם מוכיח אותם משה רבינו על הקדמתם של ענייני הצאן לענייני הטף, וחז"ל אומרים עליהם (לקמיה במדרש פ"ט), שהם היו בבחינת כסילים, והארכנו בזה במקום אחר (להלן דרוש ג'), ולא זו בלבד אלא שגם לאחר שהם מסכימים עם משה רבינו והופכים את הסדר, ומשה רבינו מקבל את דבריהם, אומר המדרש (שם) שלא היתה ברכה בעשירותם משום שהיתה נחלתם מבוהלת, וביותר שטענה נוקבת יש עליהם במדרש (שם פ"ז), שבגלל שחבבו את ממונם הפרישו את עצמם מאחייהם, ובשביל כך היו הגולים תחילה מכל השבטים.

הנה כי כן, עדיין נותרה תביעה עליהם שהם נחלו בעבר הירדן והפרישו את עצמם מאחייהם, לכשנדקדק יש כאן שמץ מחטא המרגלים, משה רבינו לא טעה חס וחלילה כאשר הוכיחם על כך, כי סוף כל סוף על זה גופא הם נתבעו. אך המדרש רומז כי בשונה מחטא המרגלים, בני גד ובני ראובן לא מאסו בארץ חמדה אלא שהיתה להם בחינה של

רדיפת הממון, זוהי גם תביעתו ותוכחתו השניה של משה רבינו כפי שרמזו להם על הקדימם את הצאן לטף, אלא שלכאורה כאשר הם קבלו את דבריו וגם הם הקדימו את הטף לצאן היה כאן תיקון לחטא, ומשום כך גם קיבל משה רבינו את דבריהם והוא עצמו הנחילם את הארץ, מהי א"כ בכל זאת התביעה מהם.

נראה לבאר זאת ע"פ מה שכתב הכלי יקר שמלבד התביעה אודות הקדמת המקנה לטף, עוד היתה תביעה על האופן בו הם התייחסו לכיבוש ארץ ישראל, תחילה הם אמרו (פסוק טז) "וערינו לטפינו" ואולם מיד לאחר מכן (פסוק יז) הם אמרו "וישב טפינו בערי המבצר", כי הם חשבו שיש להגן על הטף בערי המבצר כי הם לא יהיו שם להגן עליהם, וביאר עוד שם שגם הקדמת בנית גדרות הצאן היתה מטעם זה, שהם רצו להקים את הגדרות סמוך לגבול ואת הטף לשים בתוך הארץ רחוק מהגבול, אלא שמבאר הכלי יקר שמה רבינו תבע אותם על כך, דיבורים מסוג זה מורים על פגם בבטחון בקב"ה, כי לשם מה הם צריכים שהטף יהיה בתוך המדינה, לשם מה הם רוצים ערי מבצר הלא הקב"ה יגן עליהם, אלא שאם כל צדקותם היה להם פגם בענין זה ומשה רבינו רמז להם כאשר אמר להם (פסוק כד) "בנו לכם ערים לטפיכם וגוי והיוצא מפיכם תעשו", כלומר בנו לכם ערים כל דהו, והיוצא מפיכם בראשונה הוא מה שתעשו. ובאמת כאשר משיבים הם למשה שיעשו ככל דבריו הם אינם מזכירים את חוזק הערים אלא סותמים (פסוק כו) "נשינו טפינו וכל בהמתינו יהיו שם בערי הגלעד".

דא עקא, שבסופו של דבר בפרט זה לא שמעובני גד ובני ראובן למשה רבינו, והכתוב אומר (פסוק לו) שהם בנו "ערי מבצר וגדרות צאן", אמנם הם הקדימו את הדאגה לטף לבניית גדרות הצאן, אך לא "שמעו" את התוכחה הנוספת אודות ביטול הצורך ב"ערי מבצר".

כד נדקדק נראה כי השורש לכל זה הוא פגם בבטחון והפגם הוא כולל יותר, לו היו בני גד ובני ראובן בוטחים בקב"ה לא היו חוששים לנחול עם ישראל בא"י, מי שסיפק להם את העושר, הוא יספק להם את האפשרות להתפרנס גם בא"י, כך מתפרשת תביעתו הראשונה של משה רבינו, כך רומז גם משה רבינו בתוכחתו השניה, וכך הם היו אמורים להבין גם בנוגע לתוכחה השלישית.

כאשר רצה הקב"ה להעשיר אותם לא היתה הכוונה שיהיה העושר סיבה לרוממות הלב ולשכחה כי הוא הנותן כח לעשות חיל, מי שנתן את העושר הוא שידאג לשמירתו. אך שמץ של פגם היה בבני גד וראובן והם רצו וחטפו את העושר (ראה במדרש), נחלתם היתה מבוהלת ואחריתה לא התברכה.

ובתוספת נופך, הנה כק"ז מרן החת"ס (בדרשות ח"ג דף קיג, והובא בחידושים לברכות מ. ובגיטין (ניו יורק תשכז) סב.) הקשה מה היתה הטענה על בני גד ובני ראובן שהקדימו את הצאן הא הלכה פסוקה היא (בברכות ובגיטין שם) שאסור לאדם לטעום כלום קודם שיתן לבהמתו אם כן יש להקדים את הבהמות לאנשים (ועי' אורח נאמן או"ח סי' קס"ז) אם גם בטף אמרינן כן והביא ראיה מכאן. אמנם כאן הנידון הוא גם על נשיהם, ודו"ק).

ויישב כי הדין להקדים את הבהמה נלמד מהכתוב (דברים יא טו) "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" והוא בזמן ברכה שישראל עושים רצונו של מקום, וכיון שהבהמה נונית בזכות האדם יש להקדימה (והוא דומיא גם מה דאיתא בחולין (פד):) שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם, עי' גם ביד אפרים (סי' קסז) ובמה שכי הכתב סופר (או"ח סי' לב), ואין כאן המקום), אבל בזמן שאין עושים רצונו של מקום, אזי אדרבה האדם ניזון בזכות הבהמה כמו שדרשו בירושלמי (בב"מ פ"ב ה"ה) מהכתוב (תהלים לו ז) "אדם ובהמה תושיע ה'" – אדם בזכות בהמה. ועל כן במי מריבה איתא(לעיל כ יא) "והשקית את העדה ואת בעירם", כי לא עשו אז רצונו של מקום (וראה גם ביד אפרים ה"ל ושו"ת כת"ס שם בשם אביו, ומה שכתב כק"ז החת"ס חו"מ סי' קיט, ואין כאן המקום).

ועפ"י אמר שבני גד וראובן חשבו את עצמם לצדיקים והם בכלל עושי רצונו של מקום, על כן הקדימו את בהמתם, אך משה רבינו אמר להם שחוטאים הם בנחלה מבוהלת ועליהם להקדים את הטף לצאן.

וראה ערך ש"י (על שיר השירים) שכתב להמליץ לפי זה את הכתוב שם (א ז) "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן", כי "אם לא תדעי לך" כלומר אם איבדת את מעלת הדעת והרי את "היפה בנשים" נשים שדעתן קלה, א"כ אין את סיבת פרנסת הבהמות אלא להיפך, את היא שנונית בזכות הבהמה, על כן "צאי לך בעקבי הצאן", כי כל פרנסתך הוא בזכות הצאן – אדם ובהמה תושיע ה'. ודפח"ח.

והנה, אף שהפכו את סדר הדברים עכ"ז לא חזר בו משה רבינו והורה להם להמשיך ולהקדים את הטף. ולדברינו מדוייק שפיר, כי גם לאחר חזרה עדיין נשאר בהם אותו חסרון במה שבנו ערי מבצר, ועדיין לא בטחו כדבעי בשם ה' ונחלתם היתה מבוהלת. ויש להוסיף עוד ע"פ מה שכתב באורח נאמן (שם בהגהה מן המחבר) שבנתינה לגר פירש דברי התרגום על גדרות צאן חטרין דען כלומר גדרות עץ, ומה אכפת לן ממה עשויים הגדרות, אלא שהם חשבו שלבנות גדרות הוא מלאכה קלה ובפרט שהוא גדר עץ בלבד, שלא כמו בניית ערי מבצר ועל כן יש להקדים את הצאן, עיי"ש. ולדברינו ע"ז גופא הוכיח אותם משה רבינו שעדיין אתם מבוהלים להון ואינכם בוטחים, כי יכולים אתם להושיב את בניכם בכל המקומות והערים שכבשתם ואינכם צריכים לחזקם כלל.

ואמנם לשבחם ייאמר שגם כאשר לא הבינו ולא ידעו מה חסרונם, מכל מקום שמעו לדבר משה רבינו והקדימו הטף למקנה. היש לך אמונת חכמים גדולה מזו.

ובזה ייושב מה שדקדקו רבים (ראה גם רמב"ן ומה שכו' כק"ז החת"ס), מדוע בתחילה אמרו "כאשר אדוני דובר" ואח"כ אמרו "את אשר דבר ה' אל עבדיך כן נעשה", כי בתחילה דברו הן על ההליכה למלחמה והן על בניית הערים, וע"ז אמרו כאשר אדוני דובר, כי הקב"ה ציוה רק על התנאי, אבל היפוך הסדר הינו תוכחת משה רבינו, ויש בזה עומק שאם כי איננו מבינים מה חטאינו ופשעינו, עם כל זה אנו מקבלים עלינו ומאמינים בדברי חכמים שעדיין יש בנו חסרון ואין הבהמות נזונים בזכותינו ולא עלינו להקדימם, אך בפעם שנית דברו רק אודות התנאי של המלחמה ועל כן לא הזכירו רק את ציווי ה'.

בספר **הדרכות ישרות** - עניינים (טברסקי) הביא מספר מאור עינים (מטות) על הפסוק ומקנה רב שהענין הוא שע"י שנתרחק האדם מהקב"ה ח"ו הוא בבחינת הכתוב (משלי ל כג) "שפחה כי תירש גברתה", וע"י שמתקרב להקב"ה ועושה רצונו של מקום אז באים לבחינת "ומקנה רב", שמקנ"ה העבד תחת רב"ו, שמכניע כח הקליפות לצד הקדושה.

"ובני ראובן ובני גד" בא לרמז על ענין תשובה שמרומז בראוב"ן וג"ד, כמו שאמרו חז"ל (בר"ר פד יט) אמר לו הקב"ה לראובן וכו' אתה פתחת בתשובה תחילה, וכן אמרו חז"ל (ילקוט ח"א תתקנ) עה"פ (תהלים צ ג) "תשב אנוש עד דכא", זה שבטו של ראובן שהן בעלי תשובה למקום, וג"ד יש לו שייכות לענין תשובה עפ"י מה שכתוב בספר קדושת לוי (ויחי) עה"פ "גד גדוד יגודנו", שהכוונה הוא שמכרית כל הקליפות, מלשון הפסוק (דניאל ד יא) "גודו אילנא", וזהו ענין התשובה כמו שהזכרנו בשם האזולאי שע"י כח התשובה מכריתים כל הקליפות והורסים כל בנין הסט"א, וזהו הרמז בפסוק שע"י בחינת תשובה בחינת בני ראוב"ן באים לבחינת בני ג"ד שהוא ענין הכרתת הקליפות בבחינת גדוד יגודנו.

וזהו שאמר הפסוק "ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד", שהאדם שהוא בבחינת בעל תשובה בחינת ראובן, שזוכה לבחינת גד להכרית כל הקליפות ולבטל כל הבנין של הסט"א, ע"ז זוכה להיות בבחינת ומקנ"ה ר"ב כדברי המאור עינים שמקנה את העבד שהוא הקליפות להרב שהוא קדושה.

ואמר "עצום מאוד". לרמז מה שכתב בספר עבודת ישראל שע"י התשובה זוכה האדם לאחדות ודביקות בהקב"ה, דהנה מא"ד גימ' מ"ה שהוא מספר המילוי של שם הוי"ה ב"ה, וזהו שאחר שהזכיר ענין התשובה אמר עצו"ם מא"ד, ר"ל שע"י התשובה זוכה להתאחד בדביקות עצומ"ה עם השי"ת בבחינת ב"ן י"ה, ועליו ממש כביכול, כמבואר בעבודת ישראל שע"י התשובה נעשה בבחינת אחדות גמור.

ואח"ז אמר "ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד" לרמז בזה הענין שכדי להגיע לתשובה צריכים לעקור את שני העיכובים המונעים את התשובה, והיינו שיהיה להאדם בחינת בושע והכנעה, והעצה לזה הוא שיזכור תמיד שעומד לפני הקב"ה שלפניו נגלו כל תעלומות והוא העד, ומאיך גיסא, צריכים להזהר שלא ליפול לידי יאוש, והעצה לזה

הוא ע"י שיזכור שאין לך דבר שעומד בפני התשובה ושאומר הקב"ה פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתחים וכו' כנ"ל.

וזהו שאמר הפסוק "ויראו", ר"ל שכדי להגיע לתשובה האמור יש לאדם להתבונן בראי' שכלית לבטל את שני העיכובים המונעים אותו מתשובה, וכדי לבטל מניעה א' שחושב שאין לו צורך בתשובה אמר "את ארץ" דהיינו

השכינה שנקרא ארץ (זוהר ח"א נ:) "גלעד" שהוא ג"ל ע"ד, והיינו שידע האדם שלפניו ית' נגל"ו כל תעלומות והוא הע"ד והוא הדין, שע"י יבוא להכנעה ובושה ושפלות שזהו דרכן של בעלי תשובה כדברי הרמב"ם, ונגד מניעה ב' שלא יפול לידי יאוש לחשוב שלא יועיל לו עוד תשובה אמר "את ארץ" דהיינו השכינה, "יעזר", דהנה אות י' מבואר בספרים שמרמז על נקודה קטנה, וזהו שמרמז את ארץ י' עז"ר, שאם פותח האדם אף רק פתח קטן כחודו של מחט דוגמת אות י', אז מיד השכינה עוזר לו לפתוח לו פתחים וכו' ולקבל תשובתו.

ואמר "והנה המקום מקום מקנה", לרמוז הענין שהזכרנו שאף שהתשובה הוא ע"י בחינת ענוה ושפלות, לא יחשוב שדין גרמא שע"י יגיע לבחינת עצבות, שבאמת ע"י תשובה אמיתית נשפע לאדם שיבוא לידי שמחה בגשמיות.

דהנה הזכרנו בשם המדרש שתיבת הנ"ה הוא לשון שמחה ע"פ מ"ש "הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו", וכן ענין מקו"ם מקנ"ה מרמזים לבחינת שמחה, כמו שאמרו כאן במדרש וז"ל: וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם. ומצינו לחז"ל שאמרו (בר"ר צא ה) בזמן שאדם עשיר יש לו פנים שמחים, שהעשירות משפיע על האדם בחינת שמחה בגשמיות.

וזהו שאמר, "והנה המקום", פ"י שהמקום של תשובה הנ"ל יוסיף בו בחינת והנ"ה שהוא שמחה, כמו "מקום מקנה" שהוא ענין עשירות שגורם שמחה כנ"ל כן הוא ג"כ ענין התשובה.

וממשיך הפסוק לומר "הארץ אשר הכה ה' לפני עדת בני ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה", לבאר בזה ענין השמחה הנמשך ע"י תשובה אמיתית כאמור, דהנה הזכרנו שלכאורה קשה להבין איך אפשר שע"י תשובה שהיא ע"י בחינת ענוה ושפלות שהוא ההיפך מבחינת שמחה יומשך על האדם בחינת שמחה, אך ע"פ דברי המהר"ל, שהאדם שחוטא הוא עבד להיצה"ר וע"י שעושה תשובה יוצא לחרות, מובן הדבר שענין השיחרור והיציאה מעבדות גורם לאדם שמחה.

ובאמת עצם התשובה שהאדם עושה בא רק ע"י סיוע ועזר מהקב"ה וכמו שמצינו בגמ' (קדושין ל:) לולי הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו, וכן אמרו (ר"ה יז:) עה"פ (שמות לד ו) ה' ה', אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה, שמזה מוכח שאף התשובה שעושה האדם הוא ע"י הסיוע של הקב"ה.

ובזה יש לפרש הפסוק "הארץ אשר הכה ה' לפני עדת בני ישראל ארץ מקנה הוא", פ"י שהטעם שמתוך ענין התשובה שבני ישראל מכי"ם ומבטלים את הארציות והתאוות וכל עניני יצה"ר מזה נמשך בחינת שמחה הנרמז בתיבת "ארץ מקנה" דהיינו מקום שמחה כנזכר, ואמרו "אשר הכה ה'", הוא לרמז שכח התשובה שבאדם הוא רק ע"י עזר וסיוע מהקב"ה שלולי הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו, לכן אף שהאדם עושה תשובה מ"מ מיקרי "אשר הכה ה'", ואמר שהטעם של שמחה זו הוא, "ולעבדיך", לפי שמקודם היה עבד משועבד להמלך זקן וכסיל, לכן עכשיו ע"י התשובה שנשתחרר ויצא לחרות מהעבדות של היצה"ר, זהו הגורם שיהיה בחינת "מקנה" שהוא השמחה וכנ"ל.

וממשיך עוד הפסוק "ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יותן את הארץ הזאת לעבדיך", בא לרמוז ענין שהזכרנו שלפי האמור הוא עב"ד משועבד להיצה"ר ונכנע לגמרי תחת ידו, יוקשה מאין תמצא אצלו עצם הכח של התגברות בתשוב ולהכניע הארציות, והזכרנו שהענין הוא לפי שבני ישראל המה בני אברהם יצחק ויעקב ויש להם נשמה נבדלת יש להם הכח והעוז לעמוד בתוקפם נגד היצה"ר.

וזהו שאמר "ויאמרו", היינו שבני ראובן ובני גד, שהם בעלי תשובה כאמור פנו אל בחינת מש"ה סוד הדעת, שבחינת דעת הוא בחינת תשובה כמו שכתוב (דברים ד לט) "וידעת היום והשבות", וכמו שמבואר כמה פעמים בספר בני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר י אות יז), ואמרו "אם מצאנו חן יותן" ע"י בחינת סוד הדעת שהוא בחינת משה "את הארץ הזאת לעבדיך", שרצוננו הוא שינתן הארציות וכל התאוות גשמיות תחת ידינו שנוכל להשתחרר ולשלוט על היצה"ר, ואם תאמר מאין לנו הכח לזה, על כן אמרו, "לאחזה", שיש לנו הנפש הנבדלת בירושה מאברהם יצחק ויעקב, שע"י הנשמה שיש לנו בירושה הנבדלת מחומר שאיננה מוכנת לשינוי, יש לנו הכח, "אל תעבירו את הירדך", שלא יוכל היצה"ר להעביר אותנו למקום שהוא בחינת יר"ד דיי"ן, רק שנעמוד בתוקף להתגבר עליו ולשוב בתשובה.

ומה שאמר "ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה", בא לרמז בזה הענין בשם ספר אור החיים שעיקר ההתגברות על היצה"ר בתשובה הוא ע"י ההתחזקות בלימוד התורה.

דהנה בספר אור פני משה מבואר ענין מלחמה שכתוב בתורה שמרמז על מלחמת יצה"ר ויצה"ט, וכמו שכתב (משפטים) על הפסוק "וכי יריבון אנשים", שהריב היינו בין יצה"ר ויצה"ט, וכן מצינו שמחלוקת האחים יעקב ועשיו מרמז על המלחמה התמידית שיש בין יצה"ט ויצה"ר.

וזהו שאמר הפסוק "ויאמר משה" שהוא התורה ע"ש הכתוב (מלאכי ג כב) "זכרו תורת משה עבדי", "לבני גד ולבני ראובן", שהם הבעלי תשובה כנ"ל, שהורה להם התורה העצה שיוכלו להתגבר על ידה בעת אשר "אחיכם", היינו יעקב ועשיו, שהוא היצה"ט עם היצה"ר, "יבואו למלחמה", הוא מלחמת היצר, שהעצה להתגבר על זה הוא כמו שאמרו חז"ל (קדושין ל:): ברת יצה"ר בראתי תורה תבלין נגדו, וזהו שאמר, "ואתם תשבו פה", שהאופן שתוכלו לשו"ב בתשובה, הוא, "פה", דהיינו כמו שאמרו (תיקוני זוהר בהקדמה) מלכות פ"ה תורה שבעל פה קרינן ליה, שהתחזקות והתגברות בתורה זהו העצה נגד היצה"ר וזהו עיקר התשובה, וגם תיבת "אתם" הוא אותיות אמ"ת שמרמז ג"כ על התורה כמו שכתב (מלאכי ב ו) תורת אמת, שע"י התחזקות בלימוד התורה יבוא להתגבר על היצה"ר ולתשובה שלימה.

וממשיך הפסוק ואמר "ולמה תניאון את לב בני ישראל", לרמז בזה דברי השל"ה שאף שתורה היא עיקר התשובה, אעפ"כ צריכים מקודם לבחינת תשובה כדי להגיע לעצם לימוד התורה, שרק באופן זה שייך להגיע לתורה.

דהנה הזכרנו בשם הרמב"ם והשל"ה שהאופן שאפשר לאדם להגיע לתשובה הוא ע"י שיגיע מקודם לבחינת ענוה ושפלות.

וענין לב מרמז לענין תשובה, כלשון המדרש (קה"ר א טז) הלב שב בתשובה, שנאמר (מ"ב כג כה) "אשר שב אל ה' בכל לבבו", וגם אמרו (תיקוני זוהר בהקדמה) בינ"ה ליב"א, ובחינת בינה הוא מקור התשובה, נמצא שלב מרמז לבחינת תשובה.

ותיבת "בני ישראל", יש לה ג"כ קשר לתשובה, דהנה הזכרנו בשם ספר עבודת ישראל עה"פ וסור מרע בינ"ה שע"י התשובה נעשו ישראל בחינת ב"ן י"ה, בבחינת בני אדם לה' אלוקים. וחוף מזה הרי מבואר בספרים (ע"י בני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר גדולה תשובה אות כד) הטעם שענין תשובה מועיל רק לישראל ולא לאוה"ע (תנחומא האזינו), מטעם שישראל הם בבחינת בני אדם למקום (דברים יד א), ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואב שמחל על כבודו מחול (קדושין לב:).

ותיבת "ארץ" מצינו במדרש שמרמז על תורה, כמו שאמרו (ב"ר סו ג) על הפסוק (בראשית כז כח) ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ זו משנה, וכן איתא במדרש (פתיחתא דאיכה רבתי אות ח) עה"פ (ירמיה ט יח) בושנו מאוד כי עזבנו ארץ אלו דברי תורה, כמה דאמר (איוב יא ט) ארוכה מארץ מדה.

וזהו שאמר הפסוק "ולמה", פי שע"י שיגיע האדם לבחינת הכנעה ושפלות בחינת מ"ה, בזה "תניעון את לב בני ישראל", יוכל לפנות את הלב לבחינת תשובה, שע"י התשובה יהיו ישראל נקראים בחינת ב"ן י"ה, או הכוונה שיפנה את לבו לבחינת תשובה שמועיל רק לישראל שהם בבחינת בני אדם למקום ולא לאוה"ע, ואחר שיגיעו לבחינת תשובה אז "מעבור אל הארץ אשר נתן להם ה'", יזכו לעבור ללימוד התורה אשר נתן להם ה' לישראל בהר סיני, על דרך הנזכר שלפני הלימוד צריכים ג"כ תשובה בבחינת מה לך לספר חוקי.

ואמר עוד הפסוק "כה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את הארץ", לרמז בזה מה שהזכרנו בשם ספר מאור עינים שעיקר אופן התשובה הוא להתבונן בהאבות שהיו מרכבה אליו יתברך ולומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי.

וזהו שאמר הפסוק "כה עשו", דתיבת כ"ה מרמז על קבלת עול מלכו"ת שמים (ע"י בספר מאור עינים ובספר מגן

אברהם לחנוכה), שאם רוצים לעשו"ת ולתקן בחינת כ"ה שהוא ענין קבלת עול מלכו"ת שמים בבחינת תשובה, האופן לבא לזה הוא "אבותיכם", דהיינו ע"י שיזכרו במעשה האבות שהיו מרכבה אליו יתברך ויאמר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי להיות ג"כ מרכבה לה' לעשות רק מה שהוא רצון השי"ת.

ועוד נרמז כאן הענין בשם ספר מאור ושמש שכדי להגיע לבחינת תשובה צריך האדם לתקן מה שפגם בהמדות של בחינת האבות, דהיינו באהבות רעות וביראות רעות ובהתפארות רעות, שצריך לשוב ע"ז ומעתה ישתמש במדות

האלו רק בקדושה ובאופן שהוא רצון הבורא, וזהו שאמר "כה", שאם רוצים להגיע לקבלת עול מלכות שמים בבחינת תשובה, האופן לזה הוא, "עשו אבותיכם", לעשות ולתקין הפגם שפגמו בהמדות של בחינת האבות, שהוא אהבה ויראה ותפארת, שפגמו אותם בבחינת "בשלחי אותם מקדש ברנע", ששלחו אותם מהקדושה להשתמש בהם באופן ההיפך מקדושה, וכיון שהשתמשו במדות אהבה ויראה ותפארת באופן ההיפך מקדושה ממילא היו אז בבחינת שלא שפטו את עינם במה להסתכל כמו שהזכרנו על עין משפט הוא קד"ש אלא "לראות את הארץ" דהיינו שהסתכלו בראות עינם בבחינת ארציות במקומות האסורים, ואת זה צריכים עתה לתקן, להתקרב להקדושה ולהשתמש במדות אלו רק לצורך קדושה.

ועוד בא לרמזו בפרטות על ענין הגאווה בבחינת ורס לבבך ושכחת, שהזכיר המאור ושמש בדבריו שזהו פגם במדת תפארת, דהנה תרגום אונקלוס על קדש ברנע, רקם גיא"ה, וזהו "בשלחי אותם מקדש ברנע" שהוא ריקם גיאה, ר"ל שכדי לבא לבחינת כ"ה שהוא קבלת עול מלכות שמים, מצריך להיות בחינת "עשו אבותיכם", לתקן הפגם בבחינה של האבות כנ"ל, שמה שמקודם שלחו את מדת תפארת ממדת האבות והיו בבחינת גיאות, שאת זה צריכים לתקן להשתמש במדה זו רק לצורך קדושה, ועי"ז יוכלו לקבל עול מלכות שמים.

ואמר הפסוק עוד "ויעלו עד נחל אשכול" מרמז בזה הענין שהזכרנו על ענין התשובה בדורות אלו שע"י אחדות חברים והתקשרות לצדיקים. דהנה אמרו בגמ' (חולין צב.) עה"פ (בראשית מ ל) הבשילו אשכולותי"ה ענבים אלו השבטים, והענין בזה הוא שענין ענבים מרמזים להתחלקות דוגמת י"ב שבטים, אמנם האשכול המיוחד אותם מרמז לבחינת אחדות. וגם מצינו שם בגמ' שאשכול מרמז גם על ענין התקשרות לצדיקים כמו שאמרו שם בגמ' אשכולותי"ה אלו ת"ח, וכמו שכתב שם המהרש"א שהכוונה הוא כדאמרינן בגמ' (סוטה מז:) מאי אשכולותי"ה איש שהכל בו, ועוד אמרו שם אשכולותיה אלו הצדיקים שבכל דור ודור.

וזהו שאמר הפסוק "ויעלו" שהאופן שיכולים להתעלות להקב"ה, "עד נחל", ע"י המשכה בחינת נחל שממשיכים מבחינת "אשכול", שמרמז על אחדות חברים והתקשרות לצדיקים, שזה הוא עיקר התשובה שעל ידם יכולים להתעלות.

וגם נרמז בתיבת "ויעלו" הענין בשם ספר מגן אברהם שמביא בשם הרה"ק המגיד מטשערנאביל זצוקלה"ה שע"י כח התשובה יש עליה לכל התפילות, וזהו שאמר שע"י ענין התשובה האמור כאן "ויעלו", יתעלו כל התפילות למעלה בלי עיכוב.

ועוד נרמז בזה ענין הגאולה שתלוי דווקא בבחינת תשובה, והתשובה הרי הוא ע"י בחינת אחדות והתקשרות כנ"ל, וזהו שאמר "ויעלו", שהוא עלייה לארץ ישראל, כמו שאמר הפסוק (במדבר יג ז) עלי"ו זה בנגב. והיינו ענין הגאולה כשילכו לארץ ישראל, שלזה יזכו ע"י "נחל אשכול", אם יקבלו המשכה של בחינת אשכול שהוא ענין אחדות והתקשרות שזהו עיקר ענין התשובה, וע"י התשובה זוכים לגאולה כדברי הזוהר שהזכרנו ופורקנא בדא תליא, וזהו ע"י אשכול"ל שהוא אחדות והתקשרות כנ"ל, ויעליו ויזכו בני ישראל להגאולה.

וע"ע בספר פרי צדיק (בהעלותך), ובספר הבן יקיר לי אפרים (קליין), ולבושי אהרן (טייטלבוים)

פרשת מסעי

וישמע הכנעני מלך ערד (לג מ)

בגמ' ראש השנה (ג.) וישמע הכנעני מלך ערד מה שמועה שמע. שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל

רש"י (במדבר כא א) וישמע הכנעני שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו' כדאיתא בר"ה.

וכתבו התוס' (ד"ה וישמע הכנעני) ונראה דמהווא דמסעי קא דריש דאי מהווא דחוקת הא מפרש דשמע
כי בא ישראל דרך האתרים ורש"י לא דק בפ"י החומש. ע"ש.

ויש להבין מחלוקתם

בספר ליקוטי שושנים - מזולקווא (פרשת חוקת) ושמעתי לתרץ על פי דאיתא במדרש רבה הטעם
שלא רצה אדום ליתן את ישראל לעבור דרך גבולו משום דכתיב "לעשו נתתי את שעיר לרשת
אותו" ורש"י בחומש פי' דהר היה משובח משום דיכול לזרוע עליו חמישה פעמים כמו בבקעה
ועמוד הענן הלך לפנייהם ומשווה ההרים והיה היזק לאדום לכן לא רצה אדום ליתן את ישראל
לעבור דרך גבולו ואע"פ שמשח שלח אליו "לא נטה בשדה ובכרם רק במסילה נעלה" וישארו כל
ההרים שבשדות וכרמים ולא יהיה היזק מ"מ היה מתיירא אדום ולכן נסעו ישראל ממנו.

ויש להקשות לפי זה גם סיחון שהוא כנען יושב הנגב שפירש רש"י שהוא עמלק נכדו של עשו ואם כן
הברכה של הר שעיר שייך לו גם כן ולא רצה ליתן את ישראל לעבור דרך גבולו מטעם שלא ישו
ההרים אם כן שלא כדין עשו עמו ישראל מלחמה.

אך י"ל ששמע סיחון שנסתלקו ענני הכבוד ולא ישו ההרים ולא יהיה לו שום היזק ואעפ"כ לא
רצה ליתן אותם לעבור דרך גבולו ולכן עשו עמו מלחמה.

ובהיות כן שפיר פירש רש"י דזה קרא הוא בפרשת חוקת ולא קשה קושיית התוס' מאי מקשה
המקשן מה שמועה שמע וכו' הכתיב בקרא "כי בא וכו'" דכך פריך המקשן מה שמע ולא רצה ליתן
לעבור דרך גבולו ואי משום שלא ישו ההרים א"כ למה באמת עשו מלחמה עמו. לכן אמר שמע
שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד ואז לא היה לו כלל היזק ואעפ"כ לא רצה ליתן לעבור, לכן עשו
עמו מלחמה ודו"ק.

בספר נפש יהונתן - אייבשיץ (חוקת) ונראה לתרץ דמהרש"א הקשה על רש"י ז"ל שכתב בחומש
בפי' חוקת דישראל היו מתפללין אם נתון תתן את העם הזה בידינו שמלבושיהם שלהם היה כעמלק
ולשונם ככנען וכו' עיי"ש והא תוס' כתבו לעיל כסות ולשון שינה כמלך ערד. ונראה לתרץ דאיתא ב'
דעות חד אמר כסות ולשון שינה וחד אמר או כסות או לשון שינה.
ולפי"ז י"ל דרש"י ותוס' מחולקים בהנך ב' דעות ולא קשה מידי.

ולכאורה נראה הא דפירש רש"י משום הכי היו מתפללין סתם את העם הזה ולא פירשו איזהו עם
משום שהיה כסות שלהם כעמלק ולשונם כסיחון מוכח שפיר, דאל"כ למה היו ישראל מתפללין
סתם את העם הזה הו"ל לפרש בתפילתם נתון תתן את סיחון בידינו, אלא וודאי, שהיה כסותם
כעמלק ולשונם כסיחון.

אך לכאורה קשה על עדיין אף לפי רש"י למה לא פירשו נתון תתן בידינו עמלק וע"כ היה להם
להוכיח דעמלק הוא. דאל"כ קשה כיוון דלא בא למלחמה אלא משום דבא ישראל דרך האתרים
כדכתיב בקרא ואמאי המתין עד עכשיו אלא ע"כ דעמלק היה ומש"ה לא בא להלחם קודם לכן,
משום דעד עכשיו לא היו ישראל באו למדינותיהם וכמו שכתב רש"י בפי' חוקת וישמע הכנעני מלך
ערד יושב הנגב זה עמלק ע"ש. אך י"ל לעולם סיחון היה ואפי"ה המתין עד עכשיו משום סליקת ענן
הכבוד ואין הכרח מכח קושיא הנ"ל שהיה עמלק.

אך כל זה לשיטת רש"י דכסות היה של עמלק ולשונם כסיחון וע"כ מוכח מחוקת נמי דלא באו אלא בשביל סליקת ענן הכבוד.

אמנם לשיטת תוס' דכסותם ולשונם היה כסיחון, א"כ לא מוכח מידי מחוקת. דלעולם י"ל בשביל שבאו ישראל דרך האתרים וא"ל מאי ס"ד דישראל למיטעי דסיחון הוא, הא מכח קושיה יוכיחו דעמלק הוא מדלא באו מקודם, דז"א כיון דכסות ולשון תרווייהו כסיחון מה"ת יוכיחו ישראל ויעלה על דעתם שהוא עמלק כיון דלית בהם שום שינוי ובכולה מילתא דמי כסיחון וא"כ לא מוכח מידי דמשום סליקת ענן הכבוד בא עכשיו. וזהו כוונת התוס' שבתחילה הביאו כסות ולשון שינה ולפי"ז שפיר כ' התוס' דרש"י לא דק בפ"י החומש דבל"ז ה"א כסות כעמלק ולשון כסיחון א"כ היה להם להוכיח שהוא עמלק כנ"ל אלא וודאי משום סליקת ענן הכבוד היה ולא מוכח דעמלק היה, אבל השתא דקאמר כסות ולשון שינה א"כ י"ל כהנ"ל ולא מוכח מחוקת וכתבו תוס' שפיר ונראה דמאלה מסעי קא דריש ולא מחוקת ורש"י לא דק בפ"י החומש ודו"ק.

בספר **עבודה ברורה** (מכון עבודה ברורה) על מסכ' ר"ה מביא כמה ת"י ליישב שיטת רש"י (שהיא גם שיטת רבינו בחיי והחזקוני ועוד ראשונים)

א. י"ל שרש"י חולק על התוס' בפירוש הכתוב (במדבר כא א) "כי בא ישראל דרך האתרים", וממילא מתורצת קושיית התוס'. דהנה נתבאר במפרשי התורה כמה פירושים לתיבות "דרך האתרים", דרש"י (בפירושו הראשון) מפרש, דרך הנגב שהלכו בה המרגלים. (וכן איתא בתרגום אונקלוס ויונתן ועוד). וכתב האבן עזרא, שלפי פירוש זה האות אל"ף (שבתבת "האתרים") היא נוספת, כלומר כאילו כתוב "דרך התרים" – המרגלים שבאו לתור את הארץ, ומצינו כמה מקומות שדרך הכתוב להוסיף אל"ף (והביא שם כמה דוגמאות). וכן הוא בפירוש רשב"ם.

ואילו רס"ג פירש "האתרים" – שם מקום". וכעין זה פירש החזקוני, וז"ל: האתרים כמו התארים, לשון סיבוב, כמו (יהושע טו ט) ותאר הגבול (= וסבב הגבול). והיינו כששמע הכנעני שבא ישראל דרך הסיבובים של ארץ אדום מצפון לדרום, כדכתיב (במדבר כא ד) "ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבוב את ארץ אדום", כסבור עליו הם באים, שהרי בדרום של אדום הוא מקום הכנעני כדכתיב "יושב הנגב", לפיכך "וילחם בישראל", עכ"ל.

ומעתה י"ל דבפירושים אלו נחלקו רש"י ותוס', שהתוס' מפרשים את כוונת הכתוב כדרך הרס"ג והחזקוני, ש"האתרים" הוא שם מקום או סיבוב, וא"כ הפסוק עצמו מפרש מה גרם למלך כנען להלחם עם ישראל, דהיינו ששמע שבאו ישראל קרוב לארצו כסבור עליו הם באים למלחמה – ולפיכך יצא להלחם עמהם. וממילא נקטו התוס', דאי אפשר לדרוש מקרא דחוקת שהשמועה שגרמה לו לבוא להלחם עם ישראל היא מיתת אהרן, כיון שהפסוק מפרש טעם אחר.

אולם רש"י אזיל לשיטתו שמפרש "דרך האתרים" דרך המרגלים, וא"כ נמצא לכאורה שהפסוק אינו מפרש מה הסיבה שגרמה למלך כנען להלחם עם ישראל, אלא הפסוק מפרש כיצד ידע מלך כנען את הדרך להגיע למחנה ישראל.

וכמו שביאר הרמב"ן (שם כא א), וז"ל: וטעם "כי בא ישראל דרך האתרים", על דעת אונקלוס, כי כאשר באו המרגלים ועלו בנגב וחזרו להם – הרגישו בהם יושבי הארץ, ושמע בהם הכנעני הזה שהיה יושב בנגב, ובא עתה שהלכו הם המרגלים עד הגיעו למחנה ישראל, ויפה פירש, עכ"ל.

כלומר, שהפסוק מפרש שמכיון שהכנעני שמע שבאו המרגלים (בתחילת הארבעים שנה), מתוך כך ידע כיצד להגיע עד מחנה ישראל ולהלחם עמהם. ולפי"ז נמצא שגם בפסוק דפרשת חוקת אפשר לבאר דהשמועה שגרמה למלך כנען להלחם עם ישראל היא מיתת אהרן.

[אולם עיי' ברא"ם (שם) שנקט בדעת רש"י, שכוונת הכתוב לפרש את הטעם מדוע יצא מלך כנען להלחם עם ישראל].

אכן הרמב"ן כתב בהמשך דבריו, וז"ל: ורבותינו אמרו "מה שמועה שמע", כי הוקשה להם הכתוב בפרשת המסעים וכו', עכ"ל. ומבואר, שעל הכתוב בפרשת חוקת אין לשאול "מה שמועה שמע", ומשום דמפרש בהדיא דהשמועה היא "כי בא ישראל דרך האתרים". והגם שפסוק זה אינו מפרש מה השמועה שגרמה לו לבוא להלחם עם ישראל, אלא מה השמועה שגרמה לו לידע כיצד להגיע למחנה ישראל, מ"מ אי אפשר לשאול "מה שמועה שמע", דסו"ס הפסוק מפרש ששמע שבאו המרגלים וכך נודע לו כיצד להגיע למחנה ישראל.

[וא"כ נמצא שגם אם התוסי' מפרשים כמ"ש הרמב"ן בשם האונקלוס (וכפרש"י), מ"מ שפיר קשיא להו "דאי מההוא קרא קא דריש, הא מפרש דשמע כי בא ישראל דרך האתרים", כלומר שאי אפשר לשאול "מה שמועה שמע" על הכתוב בפרשת חוקת, מאחר ומפורש להדיא דשמע "כי בא ישראל דרך האתרים"].

ושמא י"ל בדעת רש"י, דאין כוונת הגמ' לפרש את התיבות "וישמע הכנעני" – לאיזה שמועה התורה מתכוונת, דזה מפורש להדיא בהמשך הכתוב (בפי' חוקת) "כי בא ישראל דרך האתרים", אלא עיקר כוונת הגמ' לשאול מה הסיבה שגרמה לו לבוא להלחם דווקא עכשיו, וזה לא מפורש בכתוב. דהגם שהכתוב מפרש כיצד ידע מלך עמלק את הדרך להגיע למחנה ישראל, כדכתיב: "וישמע הכנעני וגו' כי בא ישראל דרך האתרים", וכמו שנתבאר לעיל בשם הרמב"ן, מ"מ הגמ' שואלת מה הסיבה שגרמה לו דווקא עכשיו להלחם עם ישראל, ומתרצת דמיתת אהרן גרמה זאת.

ב. רש"י (במדבר כא א) פירש את הכתוב "דרך האתרים" באופן נוסף, וז"ל: דבר אחר, דרך האתרים – דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם, עכ"ל. וכתב הרא"ם בביאור כוונתו, וז"ל: ולא הבינותי טעמו, כי מה טעם לומר "וישמע הכנעני יושב הנגב כי בא ישראל אחרי הארון וילחם בישראל", וכי בעבור שבא ישראל אחרי הארון, בא להלחם עמהם, והלא כל ארבעים שנה שהיו במדבר, ישראל אחרי הארון היו הולכים. ושמא י"ל, דה"ק: כששמע הכנעני שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, ואינו נוסע ישראל עכשיו אלא אחרי הארון בלבד, שלא נשאר להם מכל אותם ענני הכבוד שהיו נוסעים עמהם אלא הארון, בא להלחם עמהם. אבל קודם לכן, שהיו נוסעים עמהם כל אותן ענני הכבוד שהיו מסבבין אותם מלמעלה ומלמטה ומארבע רוחות העולם וכו', חוץ מן הארון שהיה הולך לפניו ליישר אורחותם לתור להם מנוחה שיחנו שם, לא היה יכול לבוא להלחם עמהם, עכ"ל.

ולפי"ד קושיית התוסי' מיושבת בפשטות, דבאמת הכתוב "כי בא ישראל דרך האתרים" מתכוון לפרש את הטעם דאיתא בסוגיין, דהשמועה שגרמה למלך עמלק להלחם עם ישראל היא מיתת אהרן, שנסתלקו ענני הכבוד ואין ישראל הולכים אלא אחר הארון – התייר הגדול הנוסע לפניהם, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל.

החיד"א **בפתח עינים** הקשה, מש"כ התוסי' דמסעי דריש ורש"י לא דק בפירוש החומש. דבריהם קשים, דרש"י בפירושו פרשת מסעי (לג מ) כתב נמי: כאן למדך שמיתת אהרן היא השמועה דנסתלקו ענני כבוד וכו', עיי"ש. ומאחר שכן מאי קשיא ליה שכתב בפרשת חוקת (כא א) דשמע שנסתלקו ענני כבוד, הרי כבר הוא פירש כוותייהו דאההוא דמסעי סמיד.

ומה שכתבו הרב נחלת יעקב (סולניק, חוקת קפ"ח ע"א) והרב נימוקי שמואל (צרפתי, חוקת ל"ז ע"ג) כי התוסי' סוברים דשתי מלחמות הוו, עיי"ש באורך. אין בו כדי שביעה, דבפרשת מסעי לא הוזכרה מלחמה, ומנ"ל לתוסי' דמלחמה אחרת היתה. והרב צדה לדרך (שמות יח א) האריך להקשות על דברי התוסי' והרא"ם, ויש קצת להשיב עליו.

ועיי' מהר"ל דיסקין (חוקת), שדה יצחק – גויטע, ובמשכנות יעקב – בן נעים (מסעי)

לקוראי העלון הנכבדים בימים אלו אנו נערכים להוצאת הספר על התורה

הנצחות ותרומות יתקבלו בברכה כעת

בטל': 0548474308

או במייל:

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.